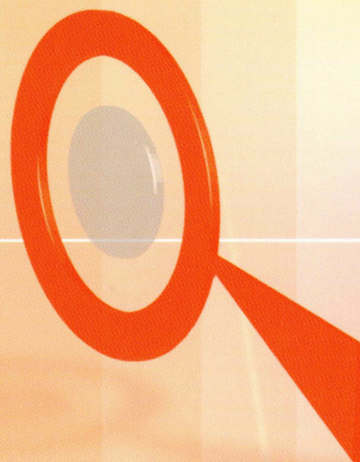

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Емилија ЛАЗАРЕВИЋ
Николета ГУТВАЈН
Душица МАЛИНИЋ
Нада ШЕВА

Уреднице

Библиотека
„ПЕДАГОШКА ТЕОРИЈА И ПРАКСА“

47

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Издавач

Институт за педагошка истраживања

За издавача

Николета Гутвајн

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

Лектор

Јелена Стевановић

Технички уредник

Јелена Станишић

Дизајн корица

Бранко Цветић

Програмски прелом и штампа

Кућа штампе плус
www.stampanje.com

ISBN 978-86-7447-142-5

Тираж

300

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

БЕОГРАД
2018.

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Проф. др Снежана Стојиљковић

Проф. др Оливера Кнежевић-Флорић

Проф. др Сања Ђоковић

Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту *Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије* (бр. 47008) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2018).

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

159.947.5-057.874(082)

37.015.3:159.953.5(082)

37.014.5(497.11)(082)

УНАПРЕЂИВАЊЕ квалитета и доступности образовања у Србији : уреднице Емилија Лазаревић ... [i dr.]. - Београд : Институт за педагошка истраживања, 2018 (Београд : Кућа штампе плус). - 336 стр. : граф. прикази ; 24 ст. - (Библиотека Педагошка теорија и пракса ; 47)

"Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту "Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије"...--> прелим. стр. - Тираж 300. - Стр. 7-14: Предговор / Уреднице. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Регистар.

ISBN 978-86-7447-142-5

1. Лазаревић, Емилија [уредник] [аутор додатног текста]

а) Ученици - Мотивација - Зборници б) Наставници - Стручно усавршавање - Зборници с) Учење учења - Зборници д) Србија - Образовна политика - Зборници

COBISS.SR-ID 272243468

САРАДЊА ШКОЛЕ И ПОРОДИЦЕ У ПОДСТИЦАЊУ СПОРТСКЕ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ МЛАДИХ

Ана Весковић¹

Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду

Умерена, редовна и трајна физичка активност деце веома је важна за правилан развој, очување здравља и прихватање здравих стилова живота. Учествојући у организованим физичким активностима, деца и млади добијају могућност да буду физички активни да вежбају, да се играју, забаве, да развију социјалне вештине и да развију и да унапреде своје компетенције. Организована физичка активност остварује се у школи кроз наставне и ваннаставне активности физичког васпитања и укључивањем деце у спортске клубове. Последњих година млади се у много већем броју баве спортом ван школе него у школи (Rakić, Klašnja, Rakić & Rakić 2009), док је школски спорт занемарен. Различите фомре спорта могуће је разликовати према њиховим основним функцијама. За децу школског узраста карактеристичне су две форме: једна је *базични или масовни спорт* у оквиру кога су тренажна и такмичарска активност усмерене на остваривање оптималног нивоа физичке припремљености, очување здравља и постизања низа позитивних психолошких ефеката укључујући и припремљеност за обављање школских и радних обавеза. Базични спорт обухвата и школски спорт. Друга је *спорт млађих категорија* у коме учествују млади спортисти који су прошли одговарајућу селекцију. У оквиру ове форме спорта основни циљ је да се особине и способности спортиста развију до нивоа најбољих спортиста тог узраста. Управо највећи број учесника у спорту јесу деца и млади који се ангажују у базичном спорту. Спорт има васпитнообразовну функцију и може бити моћно средство васпитања и образовања, зато што пружа обиље могућности за развој посвећености, радне етике и дисциплине, поштовање правила, уважавање противника, поштовање норми итд. (Koprivica, 2013).

Према је спорт изразито популаран у нашој средини (често себе називамо „спортском нацијом”), неочекивано је забрињавајуће мали број деце и младих укључен у организоване спортске активности, а знатан број током адолесценције престане да се бави спортом. Према званичним

---

¹ E-mail: ana.veskovic@fsfv.bg.ac.rs

подацима Министарства за спорт – Сектора за спорт који се односе на период 2011–2015. године, проценат деце укључене у ваннаставне спортске активности који обухвата школице спорта и спортске школе, школска спортска такмичења, спортско-такмичарске активности клубова за узраст до 14 година износи само 26%. Тај проценат нагло опада на 12% за средњешколски узраст, а још је драматичније када се посматра популација студената – 4,5% (Statistika u oblasti nacionalnog sporta, 2016).

Идентификовање фактора и процеса који претходе и који доприносе активном укључивању деце и младих у спорт припада области спортске социјализације. Ова проучавања имају дугу традицију и организована су око три опште теме: а) социјализација за спорт – проучавање фактора који претходе и који доприносе укључивању у спорт и процеса који су у основи укључивања у спорт; б) социјализација кроз спорт – проучавање специфичних вештина које настају током бављења спортом и ефеката на когнитивном и афективном плану; в) напуштање спорта – проучавање разлога за повлачење из спорта (Greendorfer, 2002). Породица и школа су примарни агенси социјализације младих и свака од њих има (и треба да прихвати) активну улогу и одговорност у социјализацији деце и младих за спорт током бављења спортом. Обиље података добијених у истраживањима у различитим социокултурним срединама, у којима су учествовали спортисти различитог узраста који тренирају различите спортске гране и који се такмиче у оквиру различитих такмичарских нивоа, систематски су потврђивали значај породице/родитеља као агенаса спортске социјализације (Stein, Raedeke & Glenn, 1999; Duncan, Woodfield, Al-Nakeeb, Nevill & 2002; Hellstedt, 2005; Coakley, 2006). Далеко мање пажње посвећено је школи као агенсу спортске социјализације. Један од најчешћих теоријско-истраживачких оквира за ова проучавања – који се може окарактерисати као традиционални, дала је теорија социјалног учења. У оквиру те теорије претпоставља се да се учење одвија у социјалној средини – посматрањем значајних особа (модела понашања). Основна карактеристика а уједно и ограничење оваквог приступа јесте у проучавању изолованих утицаја различитих агенаса спортске социјализације. За разматрање могућег развоја подржавајуће и задовољавајуће сарадње школе и породице у спортској социјализацији деце и младих, као један од организованих оквира, предложена је теорија самоодређења (СДТ).

Укратко, сарадња школе и породице усмерена на спортску социјализацију деце и младих отвара бројна питања мада још увек нису

у довољној мери емпиријски потврђена и операционализована решења. Цињ овог рада јесте да понудимо могући оквир за успостављање ефикасне сарадње школе и породице у области спортске социјализације младих у школама, што ћемо учинити у четири корака. У првом кораку ћемо изложити основна сазнања о карактеристикама родитеља и породице као о агенсима спортске социјализације у нашој средини. Она се преваходно односе на тренирање спорта у спортским клубовима. Будући да је ова подтема доста добро емпиријски „покривена” и да може да послужи као основ и модел за укључивање родитеља у сарадњу са школом усмерену на спортску социјализацију младих, посебно ћемо се осврнути на ову тему. У другом кораку ћемо изнети могућности које пружа школа као агенс спортске социјализације. У трећем кораку, имајућу у виду захтевност и сложеност методолошкоистраживачког приступа проблему сарадње школе и породице у спортској социјализацији младих и скромној теоријскоемпиријској грађи, покушаћемо да приказом основних поставки теорије самоодређења понудимо оквир за разумевање кључних фактора могуће сарадње. Четврти корак представља формулисање практичних препорука за иницирање партнерства школе и породице у области спортске социјализације младих.

■ Породица као агенс спортске социјализације

Породица је основни и најважнији систем у оквиру ког се највећи број младих рађа и развија и примарни миље у коме се деца и млади социјализују. Деца најчешће од родитеља добијају прве информације о спорту. Управо родитељи, у већини случајева, на раном узрасту доносе одлуку да деца почну да се баве спортом (Côté & Hay, 2002). Резултати истраживања (Polovina & Vesković, 2012), чији је циљ био да се утврди како родитељи адолесцената виде своју улогу у припреми деце за будућност, показују да је они виде у подстицању своје деце да се ангажују у ваншколским активностима. Више од трећине испитаних родитеља као значајну ваншколску активност наводи спорт. У истраживању карактеристика породице и посебно улоге родитеља као агенаса спортске социјализације (Radović, Bačanac & Vesković, 2005) учествовали су селекционирани спортисти (учесници спортског кампа Министарства просвете и спорта), узраста 12–18 година. Млади спортисти који су прошли одговарајућу селекцију углавном живе у градским срединама. Већина њих материјалну ситуацију породице процењује као повољну, а родитељи више од половине испитаних спортиста имају више и високо образовање. Позитиван

став оба родитеља према спорту испољава се кроз њихову емоционалну, психолошку и материјану подршку коју пружају својој деци. Ово истраживање је значајно због тога што је дало подстрек за истраживања која су уследила. У једном од наредних истраживања (Milošević & Vesković, 2013) упоређиване су опште карактеристике породичног окружења породица спортиста (који се најмање две године баве спортом) и породица младих који се не баве спортом, узраста 13–16 година, оба пола. Оквир за истраживање представљао је теоријски модел вредности и очекивања Екслосе и сар. (Horn & Horn, 2007) у оквиру којег се претпоставља повезаност између бројних карактеристика породице и улога родитеља као агенса спортске социјализације. Према структури, породице спортиста и младих који се не баве спортом су сличне – обе категорије испитаника углавном потичу из потпуних нуклеарних породица. Нема разлика у образовном статусу њихових мајки, али су очеви спортиста стекли више образовање (виша школа и факултет). Спортисти су у односу на младе који се не баве спортом материјално стање породице проценили као повољније. Док је лично искуство родитеља у бављењу спортом идентично, разлика се испољила у спортском ангажовању њихове браће и сестара – већи број браће и сестара спортиста активно се бави спортом. Родитељи спортиста активно се укључују у њихову спортску активност. Укљученост очева једнака је за децу оба пола, а мајке се у већем степену укључују у спортску активност својих кћерки. Наведени резултати имају потпору у резултатима истраживањима из других средина (Stein, Raedeke & Glenn, 1999; Hellstedt, 1987) према којима се родитељи укључују у различитом степену у спортску активност своје деце, а средњи степен укључености сматра се оптималним. Поред степена укључености родитеља, требало би разликовати и функционалну од нефункционалне укључености (Sacks, Tenenbaum & Pargman, 2006). Тиме конструкт укључености родитеља у спорт њихове деце добија статус мултидимензионалности – може да варира и по квантитету и по квалитету (диманзија функционално – нефункционално). Како бисмо што боље разумели природу понашања родитеља које је у основи функционалне укључености, осмишљено је квалитативно истраживање за које су подаци прикупљени фокус групним интервјуом (Vesković & Kogoranovski, 2014). Спроведене су три фокус групе: две у којима су учествовали спортисти – укупно 12 и једна у којој је учествовало укупно 12 родитеља, који имају једно дете или више деце узраста од 15 до 18 година која се такмиче у спорту најмање две године. Између спортиста и родитеља постоји релативно висок степен сагласности у вези са садржајима који чине функционалну укљученост родитеља. Анализом

добитних података издвојене су теме заједничке за спортисте и родитеље, теме специфичне за родитеље и теме специфичне за спортисте. Теме које деле спортисти и родитељи односе се на: пружање подршке, мотивисање, развој самосталности у одлучивању и постављање јасних граница између улога родитеља и тренера. *Пружање подршке* се може разложити на два аспекта: неспецифично спортски (обезбеђивање услова за бављење спортом и непостављање препрека нити посебних услова) и специфично спортски (осетљивост за емоционалне потребе детета и испуњавање тих потреба). Родитељи подршку пружају кроз разговор и није неопходно да буду непосредно присутни већ доступни својој деци када она осете потребу за подршком. Поред тога, родитељи нису склони да презаштићују своју децу. *Мотивисање* се испољава кроз подстицање деце да се укључе у спорт и да истрају у бављењу спортом, али не подразумева подстицање ка остваривању високих такмичарских резултата. *Развој самосталности у одлучивању* у вези са спортским активностима односи се на то да родитељи подстичу развој самосталности већ од почетних фаза бављења спортом, када деци остављају могућност да самостално изаберу спорт који ће тренирати. Касније, када се деца одреде за специјализацију у одређеном спорту, родитељи им постепено препуштају све већи степен самосталности у доношењу одлука. Постаља се питање на основу ког критеријума родитељи одређују колики је оптималан степен самосталности у доношењу одлука који дају деци. Он се заснива на следећем: први је осетљивост родитеља да препознају аспекте у којима су млади остварили самосталност, а други на давању избора младима да сами изаберу ситуације у којима ће самостално одлучивати. *Постављање јасних граница између родитељских улога и улога тренера* подразумева да су родитељи заинтересовани и информисани о успесима и неуспесима своје деце али нису фокусирани на постизање успеха. Теме карактеристичне за родитеље укључују: редефинисање – указивање на алтернативна значења и отворен став према функционалној вредности спорта. *Редефинисање, тј. указивање на алтернативна значења* односи се на пример, на доживљавање успеха и неуспеха, на неправду у спорту. На тај начин родитељи испуњавају своју протективну улогу. *Отворен став према функционалној вредности спорта* подразумева да родитељи свој став – да постизање спортских резултата не треба да има приоритетан значај код младих који се аматерски баве спортом – настоје да пренесу на своју децу. Они наглашавају да је основни значај бављења спортом у његовом непосредном позитивном утицају на здравље и у могућности позитивног деловања на лични развој и унапређивање

функционисања у другим областима. На пример, они истичу значај развијања радних навика, дисциплине у раду и одговорности, што деца могу да „пренесу” и да искористе у обављању школских активности које за родитеље имају приоритетан значај. Следеће теме су специфичне за спортисте: компензаторна улога личних ресурса и нефункционално ангажовање родитеља. *Компензаторна улога личних ресурса* постаје значајна када родитељи својој деци не пружају активну подршку, или када та подршка није у складу са потребама деце. Спортисти сматрају да се нефункционално ангажовање родитеља углавном своди на незаинтересованост родитеља за њихову спортску активност, или се односи на то да родитељи преузимају улоге тренера. Разноврсност података о родитељима као агенсима спортске социјализације младих дали су резултати квалитативне студије (Vesković, 2012) у којој је учествовало 12 активних, високо и просечно успешних спортиста испитиваних адаптираним генограмским интервјуом. Детаљном анализом су уочени обрасци породичног функционисања који су карактеристични за породице високо успешних спортиста. Високо успешни спортисти сматрају да су најзначајније подстицаје за укључивање у спорт добили у породици. Родитељи су им допустили да самостално изаберу спорт, али су инсистирали на истрајности у његовом тренирању. Њихови родитељи су активно укључени у развој спортске каријере и постоји свест о уложеним напорима које они не квалификују као оптерећење и жртвовање. Значајан истраживачки налаз јесте да ове породице нису оптерећење конфликтом између напредовања у школи и у спорту. Напротив спремно преузимају ризике и приоритет дају спорту.

■ Школа као агенс спортске социјализације

Један од важних циљева физичког васпитања јесте пружање основе за добровољно и континуирано бављење спортом током читавог живота. Током различитих реформи школских планова у основним школама фонд часова физичког васпитања био је од три до четири часа недељно (Višnjić, Jovanović i Miletić, 2004). Супротно постављеним циљевима, да садржаји и активности на часовима буду разноврсни, садржаји и активности које се нуде деци и младима кроз редовну наставу физичког васпитања нису разноврсни и не одговарају у потпуности њиховим интересовањима. Последице, што је слично као код бављења спортом ван школе, у периоду адолесценције нагло расте проценат младих који се недовољно залажу на часовима или потпуно избегавају учествовање у настави физичког васпитања (Đorđić & Tubić, 2010).

Потребама и интересовањима ученика да учествују у одређеним спортским гранама лакше и потпуније се може изаћи у сусрет кроз ваннаставне активности физичког васпитања. Најсистематичнији вид ваннаставних активности у оквиру школе остварује се кроз секције за физичко васпитање и предвиђено је да се реализује током једног часа недељно. Ако се рад секције посматра као допуна редовним часовима физичког васпитања, могло би се рећи да је задовољен минимум који испуњава квантитативно-функционални критеријум недељног вежбања. Ако је са друге стране рад секција усмерен на рад са селекционираним ученицима, који су посебно изабрани да учествују на спортским такмичењима, један час недељно није довољан да би се испунили циљеви (Višnjić, Jovanović i Miletić, 2004). Додатно, неки ученици радо прихватају те обавезе, неким ученицима то представља терет, док неки активно пружају отпор. На жалост, чињеница је да секције физичког васпитања нису у довољном степену заступљене у школама (Porović & Radovanović, 2009). Према плану и програму из 2007. године (Службени гласник РС, 6/2007), фонд часова физичког васпитања је смањен за један час, а уведен је нови обавезан предмет Физичко васпитање – изабрани спорт. Ова промена се може сматрати једним од искорака које је учинила школа како би изашла у сусрет потребама и интересовањима деце. У истраживању (Milanović, Radisavljačić-Janić & Pašić, 2013), чији је циљ био да се на основу мишљења наставника стекне увид у ефекте примене овог предмета, показало се да је: у малом броју школа ученицама омогућено да бирају нове спортове који већ нису у садржајима физичког васпитања, велики број школа ученицима не пружа могућност да изабере индивидуални спорт, постоје организациони проблеми (организовање заједничке наставе за ученике оба пола на једном часу или када су ученици изабрали различите спортове), материјални услови нису одговарајући (недостатак терена, справа и реквизита). У том светлу још увек остаје нерешено питање како подићи квалитет наставе физичког васпитања и секција за физичко васпитање – *како вратити спорт у школе* – имајући у виду постојеће капацитете (оптерећеност наставног особља, адекватност и заступљеност материјалних услова).

■ Партнерство школе и породице у спортској социјализацији деце

Породица и школа су повезане континуирано и дугорочно. Њихова повезаност почиње поласком најстаријег детета у први разред и траје све док најмлађе дете у породици не заврши школовање (Polovina, 2011).

Партнерство школе и породице заснива се на међусобном усклађивању, поштовању, поверењу и заједничкој одговорности за образовање деце и младих. Може се разумети у терминима онога што заинтересоване стране у односу – родитељи и наставници – раде. На пример може се поставити питање да ли се родитељи укључују у активности у школи и код куће у учење своје деце и да ли наставници активно укључују родитеље у учење њихове деце (Grolnick & Raftery-Helmer, 2015). Једна од истакнутих линија проучавања партнерства школе и породице усмерена је на идентификовање типова и ефеката укључености родитеља (што је слично са проучавањима укључивања родитеља у спорт), као и активности наставника којима они успостављају и подржавају активну улогу родитеља (Grolnick & Raftery-Helmer, 2015). Како су средства и ресурси (време, новац) које родитељи обезбеђују детету ограничени, може се разликовати општа и свеобухватна укљученост родитеља од посебне укључености и инвестирања у одређени домен активности (Grolnick & Slowiaczek, 1994). У домаћој литератури пажња није посвећена једном важном сегменту партнерства – сарадњи школе/наставника и породице/родитеља у спортској социјализацији младих. У нашој средини родитељи нису у довољном степену укључени у живот и рад школе што се објашњава недовољним ангажовањем школе око укључивања родитеља (Joksimović i Gašić-Pavišić, 2007). Са тим повезано, потенцијали родитеља за социјализацију младих за спорт и кроз спорт у школи практично се не користе. Потенцијали родитеља су у њиховој бројности, у великом проценту родитеља који имају лична искуства у спорту и/или прате спортска догађања и поседују општа знања о спорту, затим у позитивним ставовима родитеља према учествовању њихове деце у спорту. Основна идеја јесте да спортске секције могу бити тачка „сусретања“ која има потенцијале за партнерску сарадњу родитеља и наставника. И наставници и родитељи активним доприносима и испуњавањем својих комплементарних улога могу да уједине напоре у спортској социјализацији деце и младих. Конкретно, њихова сарадња може представљати контекст за развој стимулативне средине у којој ће деца и млади, који нису у довољном степену физички активни, развити интринзичну мотивацију да учествују у школском спорту. Тако ће формирати трајну навику да се баве изабраним спортом.

И поред интересовања и бројних истраживања још увек не постоји јединствен теоријски оквир који би омогућио да се у потпуности разумеју чиниоци и механизми који се налазе у основи ефикасне сарадње школе и породице. Као један од могућих оквира у литератури је предложена теорија

самоефикасности (Grolnick & Raftery-Helmer 2015). Основни принципи ове теорије примењују се за разумевање функционисања људи у различитим областима живота: образовању, професионалном раду, здравству, психотерапији, родитељству, спорту. Сматрамо да се основни концепти ове теорије могу применити на разматрање и разумевање чинилаца који су значајни за успостављање ефикасне сарадње школе и породице у домену спортске социјализације деце и младих. У оквиру ове теорије централно место заузима схватање да људску природу одликује активност, усмереност на раст, потреба особе да оствари своје потенцијале, да овлада изазовима (Deci & Ryan, 1985; Roberts, Teasure & Cornoy, 2007). Према теорији самоефикасности три су урођене универзалне психичке потребе (Deci & Ryan, 2000; Ryan & Deci, 2002): *потреба за аутономијом* (потреба да се особа добровољно укључује у неку активност); *потреба за компетентношћу* (потреба да се сопствено понашање и интеракција са социјалним окружењем опажају као ефикасни и делотворни); *потреба за повезаношћу са другима* (потреба повезаности са другима и за припадањем). Потребе се могу задовољити учествовањем у различитим активностима које су занимљиве или током којих се постижу значајни циљеви, при чему је неопходно да средина буде подстицајна. У овом случају, подстицајна средина подразумева да родитељи и наставници сарадничким активносима деци обезбеде садржаје који су занимљиви, изазовни и разнолики и између којих сваки ученик може да изабере ону активност која је у складу са његовим могућностима и интересовањима. Најчешће понашање није усмерено специфичном намером да се задовоље основне потребе, већ људи желе да се ангажују у активностима које су им занимљиве и током којих задовољавају основне потребе, што се сматра неопходним условом за психичко здравље и оптимално функционисање (Deci & Vansteenkiste, 2004). Из перспективе теорије самоефикасности, да би сарадња школе и породице ефикасно функционисала и да би имала задовољавајуће исходе (висок проценат деце и младих који су ангажовани у спорту), значајно је да родитељи и наставници кроз ову сарадњу задовоље своје потребе за компетентношћу, аутономијом и повезаношћу са другима. У наставку ћемо изнети неколико примера који илуструју могућност примене ове теорије у развијању ефикасне сарадње школе и породице у спортској социјализацији младих.

Задовољавање потребе за аутономијом најчешће се процењује преко разлога да се особа ангажује у одређеној активности. Када је ова потреба задовољена, особа осећа да има избор, а понашање се заснива на

саморегулацији (на супрот спољашњој регулацији / контроли понашања). Будући да се приступање спортским секцијама темељи на добровољности, тешко је замислити ученика који се укључује у спортску секцију да би избегао критике наставника и родитеља (спољашњи вид контроле понашања), или да би избегао осећање кривице (понашање је са нешто већим степеном аутономије, али и даље спољашње регулисано). Уколико ученик учествује у раду спортске секције зато што то сматра лично важним, онда је његово понашање у високом степену унутрашње регулисано. Идеално, учествовање ради уживања у извођењу активности и осећања задовољства због самог учествовања, без обзира на последице, има највећи степен аутономије и представља интринзично мотивисано понашање. Да би подстакли задовољавање ове потребе, родитељи и наставници би требало да уважавају референтни оквир ученика, да им објашњавају своје поступке, да прихватају и подржавају њихове перспективе, иницијативе и начине превазилажења тешкоћа и решавања проблема. Идеално, наставници би требало да дају једнаке могућности свој деци. Међутим, у пракси то није увек изводљиво, што се најлакше може илустровати на примеру колективних спортова. У колективним спортовима спортисти немају једнаку минутажу у игри и то је за њих једна од најчешће фрустрирајућих ситуација. Да би наставник одржао мотивацију ученика са високим степеном аутономије, он би требало да уважи њихова гледишта дате ситуације и да им објасни разлоге због којих је неком детету дао мању а неком већу минутажу. Улога родитеља је значајна у томе што они могу да дају слободу избора детету и да подрже не само одлуку која се тиче избора активности, већ и низ одлука које су карактеристичне за активно учествовање у спорту (на пример, да их подстакну да самостално решавају могуће конфликти са вршњацима, па чак и одлуку о промени изабраног спорта). Родитељи и наставници могу и требало би да размењују корисне информације о деци (о њиховим интересовањима, напредовању, могућим тешкоћама и проблемима) како би свако из своје улоге могао да се укључи на начин који подржава развој аутономије код деце. Када је задовољена потреба за компетентношћу, особа се осећа ефикасном у интеракцији са социјалним окружењем. Ове особе знају како да постигну успех и како да избегну неуспех и поседују осећање контроле. И родитељи и наставници би требало да пружају јасне позитивне повратне информације, да избегавају критике, да постављају јасна правила и очекивања, не само у вези са постизањем резултата, већ и у вези са улагањем напора и истрајношћу, да указују на могуће последице понашања чиме подстичу

осећање компетентности које даље утиче на развој интринзичне мотивације за дату активност. Наставник има кључну улогу у развоју техничких и тактичких вештина и његова стручност се односи на то да за свако дете креира ситуацију у којој ће доживети успех – да пронађе баланс између вештина којима оно влада и захтева које му поставља. Допринос родитеља може бити у томе да уче своју децу корисним стратегијама у превазилажењу стреса, у реаговању на успех и прихватању неуспеха, како кроз коментарисање личног искуства детета, тако и праћењем њиховг напредовања и разговором о различитим актуелним спортским догађајима. Када је задовољена потреба за повезаношћу са другима, особа има осећање припадања и прихватања од стране других и емоционално се ослањања на њих, што је у функцији подржавања аутономије. Управо спортска активност даје могућност да се задовоље ове потребе. Спортисти припадају одређеном тиму или тренирају индивидуалне спортове у одређеној групи код одређеног наставника. Током тренажних и такмичарских активности развија се кохезивност која подразумева емоционалну везаност између чланова, јединство, осећање заједништва и припадања.

Подржавајуће партнерство школе и породице требало би да допринесе томе да се родитељи осећају компетентним и као родитељи и као партнери. Практично, у оквиру подржавајућег партнерства родитељи знају да су компетентни за остваривање своје сарадничке улоге. Осећање компетентности родитеља поразумева да они поседују истанчан осећај за то како да делују у сарадњи са наставницима на начин који омогућава да дете кроз спорт доживи позитивна искуства. Ово не подразумева да родитељи морају да поседују компетенције које их квалификују да уче децу спортским вештима (иако неки родитељи најверовантије имају довољно знања да би могли да буду у улози асистента наставника, тј. нека врста помоћног тренера), већ компетентност за друге бројне видове ангажовања. Они ће задовољити потребу за аутономијом уколико имају могућност да иницирају идеје, предлажу и учествују у доношењу одлука. Родитељи који у оваквом контексту перципирају да су прихваћени као равноправни партнери наставника, задовољниће своју потребу за припаданошћу и повезаношћу. Са друге стране, наставници ће се осећати компетентним у оним случајевима у којима знају како да укључе родитеље у сарадњу. Њихово знање се делом темељи на познавању карактеристика породица: социоекономски статус, супкултура којој припадају, ставови и уверења родитеља и тако даље. Они ће задовољити потребу за аутономијом када перципирају да им је омогућено

да предложи различите начине за укључивање родитеља у сарадњу. Поред тога, важно је да осећају да су повезани са родитељима и да их родитељи подржавају у напорима који су у оквиру сарадње усмерени на добробит деце.

■ Закључци и педагошке импликације

Сарадња школе и породице требало би да се одвија преко различитих активности које подразумевају планирање, предлагање, спровођење и праћење мера за укључивање ученика у спортске секције. Иницијатива за сарадњу треба да потекне из школе.

Први корак је формирање стручних тимова за израду акционог плана који анализира тренутно стање школе: број и редовност извођења спортских секција, могућност да се формирају нове секције, расположивост и могућности наставног особља, материјално-техничких услови у школи (сале, терени, справе и реквизити), број ученика који јесу и оних који нису активно укључени у ваннаставне или ваншколске спортске активности, укључујући и број ученика који припадају категоријама које су у малом степену укључене у спорт (девојчице, низак социоекономски и образовни статус породице, породице са села итд.).

Следећи корак представља едукација наставника путем различитог штампаног материјала, организовањем предавања и дискусионих група чији је циљ да се унапреде њихове компетенције и искуства која могу да искористе како би мотивисали родитеље да сарађују који могу да искористе за мотивисање и укључивање родитеља у сарадњу. Уважавањем њихових перспектива и искуства наставници могу да задовоље потребе за компетентношћу и аутономијом.

У наредном кораку значајне су активности наставника који делује у непосредном контакту са родитељима. Његова улога, која је веома важна за образовну праксу односи се на подстицање родитеља да се укључе у рад спортских секција. Наиме, знатан број родитеља поседује драгоцену знања и искуства у вези са спортом и у спорту и кроз прихватање неке од бројних улога и активно волонтирање они могу остварити своје потребе за компетентношћу, аутономијом и припадањем. Такође, родитељи се могу организовати у тимове за планирање (план и календар такмичења и трунира), тимове за учествовање у организацији различитих догађаја (логистичка подршка), могу се ангажовати да пронађу спонзоре, могу поделити обавезе

обавезе око одржавања спортске опреме, могу се укључити у израду плакета и захвалница. Неки родитељи, у складу са својим способностима, вештинама и интересовањима, могу да буду у улози асистента наставника (чиме би се умањило оптерећење наставника). Поред тога, родитељи могу да буду значајна подржавајућа и заинтересована публика. Пример добре праксе био би да родитељи формирају спортске тимове који ће се или међусобно такмичити или такмичити са децом или са заинтересованим наставницима у школи. Међутим, може се претпоставити да родитељи на почетку не би били инстинзивни мотивисани да се ангажују и да постоје две врсте препрека за њихово ангажовање. Прва се односи на то да родитељи нису сигурни у своју компетентност, у могућност да се она искористи и да не верују у то да ће њихово деловање довести до жељеног циља. Како би се превазишла ова врста препрека, значајно је да иницијатива потекне од наставника. Настаници би требало родитељима да дају информације о значају сарадње, као и о значајним потенцијалима које они поседују, а који се могу искористити за укључивање већег броја деце у спортске секције. Упоредо са тиме, наставници би требали да поставе и да истакну циљеве који су родитељима лично важни (на пример, да дете поправи постуларни статус, да буде физички спремније, да корисно проведе слободно време, да се умањи ризик од појаве нежељених облика понашања, као што је конзумирање психоактивних супстанци и сл.), тако да они своје ангажовање посматрају као средство постизања тих циљева. Практично, родитељи би на почетку били екстинзивни мотивисани, при чему овакав вид мотивације не представља основу за дугорочно и посвећено ангажовање. Међутим, уколико наставници родитељима пружају позитивне повратне информације о њиховим активностима и њиховој компетентности ако креирају климу у којој ће сваки родитељ имати могућност да учествује у одлучивању, да позитивно доживи своје ангажовање и ангажовање свог детета, да доживи осећање пријатности током свог ангажовања, претпоставља се да ће њихово ангажовање временом постати у већем степену унутрашње регулисано (екстерно регулисано понашање са већим степеном аутономије) и у најбољем случају интринзивно мотивисано. Друга врста препрека се односи на то да ангажовање родитеља захтева напор, упорност, управљање временом. Ова врста препрека може се превазићи укључивањем већег броја родитеља, као и развијањем мреже међусобне социјалне подршке родитеља који су активно укључени у рад спортских секција, чиме се остварује потерба за повезаношћу са другима и припадањем.

■ Литература

- ☞ Coakley, J. (2006). The good father: parental expectations and youth sport. *Leisure Studies*, 25(2), 153–163.
- ☞ Côté, J. & Hay, J. (2002). Children's Involvement in Sport: A Developmental Perspective. In J. Silva & D. Stevens (Eds), *Psychological Foundations of Sport* (pp. 484-502). Boston, Merrill: Allyn and Bacon.
- ☞ Deci, E. L. & Ryan, M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Premium Press.
- ☞ Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The „what“ and „why“ of goal pursuits: Human need and the self-determination of behavior. *Psychology Inquiry*, 11(4), 227-268.
- ☞ Deci, E. L. & Vansteenkiste, M. (2004). Self-determination theory and basic need satisfaction: Understanding human development in positive psychology. *Ricerche di Psicologia*, 27, 17-34.
- ☞ Duncan, M. J., Woodfield, L., Al-Nakeeb, Y. & Nevill, A. (2002). The relationship between parents' and children's physical activity. BASES Annual Conference. *Journal of Sports Sciences*, 20, 35-36.
- ☞ Greendorfer, S. L. (2002). Socialization processes and sport behavior. In T. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (377-401). Human Kinetics: Illinois.
- ☞ Grolnick, W. S. & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' Involvement in Children's Schooling: A Multidimensional Conceptualization and Motivational Model. *Child development*, 65(1), 237-252.
- ☞ Grolnick, W.S. & Raftery-Helmer, J. N. (2015). Core Components of Family–School Connections: Toward a Model of Need Satisfying Partnerships (Research on Family-School Partnerships). In S. M. Sheridan & E. Moorman Kim (Eds.), *Foundational Aspects of Family-School Partnership Research* (15-34). Cham: Springer.
- ☞ Joksimović, S. & Gašić-Pavišić, S. (2007). Podsticanje prosocijalne orijentacije mladih u porodici i školi. U N. Polovina i B. Bogunović (Ur.), *Saradnja škole i porodice* (174-189). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- ☞ Koprivica, J.V. (2013). *Teorija sportskog treninga: Prvi deo*. Beograd: Izdanje autora.
- ☞ Hellstedt, J. C. (2005). Invisible players: A family systems model. *Clinics in Sports Medicine*, 24 (4), 899-928.
- ☞ Horn, T. S. & Horn, J. L. (2007). Family influences on children's sport and physical activity participation, behavior, and psychosocial responses. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (685-711). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- ☞ Milanović, I., Radisavljević-Janić, S. & Pašić, M. (2013). Teorijsko-konceptualna osnova i efekti primene obaveznog izbornog predmeta Fizičko vaspitanje - izabrani sport u osnovnoj školi. *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 26(1), 128-136.
- ☞ Milošević, V. & Vesković, A. (2013). Family as an agent of sport socialization of youth. *Serbian Journal of Sports Sciences*, 7(3), 143-149.
- ☞ Polovina, N. & Vesković, A. (2012). Kako roditelji vide budućnost svoje dece i svoju ulogu u pripremi za tu budućnost. *Nastava i vaspitanje*, 61(1), 110-127.
- ☞ Polovina, N. (2011). *Porodica u sistemskom okruženju*. Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
- ☞ Radović, M., Bačanac, L. & Vesković, A. (2005). Uloga porodice u sportskoj aktivnosti dece. *Fizička kultura*, 59(1-4), 9-16.

- ☰ Sacks, D. N., Tenenbaum, G. & Pargman, D. (2006). Providing sport psychology services to families. In J. Dosil (Ed.), *The sport psychologist's handbook: A guide for sport-specific performance enhancement*, (39-59). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- ☰ Đorđić, V. & Tubić, T. (2010). Teori ja samoosredjenja i razumevanje motivacije učenika u nastavi fizičkog vaspitanja. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 42 (1), 128-149.
- ☰ Rakić, D., Klašnja, A., Rakić, M. & Rakić, B. (2009). Schoolchildren and their Physical Activity. In M. Mikalački (ur.), *Proceedings of First International Scientific Conference „Exercise and Quality of Life“*, 26-28. mart 2009, Novi Sad, (83–88). Novi Sad: Faculty of Sport and Physical Education.
- ☰ Popović S. i Radovanović, D. (2009). Stavovi učenika osnovne škole o vannastavnim sportsko-rekreativnim aktivnostima. U Bokan, B. (ur.), *Teorijski, metodološki i metodički aspekti fizičkog vaspitanja* (314–318). Beograd: FSFV.
- ☰ Roberts, G. C., Teasure, D. C. & Cornoy, D. E. (2007). Understandig the dynamics of motivation in sport and physical activity. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (3-30). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- ☰ Ryan, R. M. & Decy, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and we ll-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-79.
- ☰ Ryan, M. R. & Deci, E. L. (2002). An overview of self-determination theory: An organismic dialectical perspective. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of self-determination research* (3-36). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- ☰ Stein, G. L., Raedeke, T. D. & Glenn, S. D. (1999). Children's perceptions of parent sports involvement: It's not how much, but to what degree that's important. *Journal of Sports Behavior*, 22, 591–601.
- ☰ Stein, G. L., Raedeke, T. D. & Glenn, S. D. (1999). Children's perceptions of parent sports involvement: It's not how much, but to what degree that's important. *Journal of Sports Behavior*, 22, 591–601
- ☰ Vesković, A. (2012). Porodice darovitih sportista. U A. A. Dimitrijevic (ur.), *Darovitost: pogledi i ogledi* (263-288). Beograd: Filozofski fakultet.
- ☰ Vesković, A. & Koropanovski, N. (2014). Šta čini sadržaj funkcionalne uključenosti roditelja u sport mladih?. U D. Mitić (ur.), *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije Efekti primene fizičke aktivnosti na antropološki status dece, omladine i odraslih*, 11-12. decembar 2014., Beograd (456-466). Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- ☰ Višnjić, D., Jovanović, A. i Miletić, K. (2004). *Teorija i metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- ☰ *Statistika u oblasti nacionalnog sporta* (2016). <http://mos.gov.rs/public/wp-content/uploads/2016/06/Statistika-u-oblasti-nacionalnog-sporta-u-Republici-Srbiji-za-2015.godinu-1.pdf>